

CulturaMENT Manresa 2024

Projecte Museu de Records: Reminiscència, Art i Paisatge

Dossier pedagògic

Sumari

Sobre aquest dossier	3
CulturaMENT Manresa 2024	4
Projecte Museu de Records: Reminiscència, Art i Paisatge	5
Dinàmica 'Patrimoni a la Fresca'	7
Treball previ i posterior al centre de salut o residència: L'Àlbum del Patrimoni A la Fresca	8
Dinàmica 'Concerto de Records'	10
Treball previ i posterior al centre de salut o residència: Retaules sonors	11
Òrbites CulturaMENT Manresa: càpsules formatives i fòrums de trobada	12
Càpsula formativa: Formació en Tècniques de Reminiscència a càrrec d'Alzheimer Catalunya Fundació	12
Fòrum de trobada: Cinefòrum "La memòria infinita" en el marc del CLAM Festival Internacional de Cinema Social de Catalunya	13
Fòrum de trobada: Taula rodona "Cultura, Gent Gran i Salut Mental: reptes i oportunitats al territori"	14

Sobre aquest dossier

Us presentem el projecte 'Museu de Records', dins el programa CulturaMENT, un cicle farcit de propostes de mediació artística comunitària, visites educatives, activitats formatives, taules rodones i tallers de cultura.

En aquest dossier trobareu tota la informació del projecte: els objectius, les situacions d'aprenentatge, la seqüència didàctica i les propostes d'activitats per fer als vostres centres, abans i després de les visites.

El propòsit d'aquest dossier és donar orientacions a les professionals i ajudar a preparar la fase prèvia i posterior a les visites sensorials i de reminiscència al Museu del Barroc de Catalunya. Aquestes activitats s'han concebut perquè es puguin adaptar fàcilment a tots els nivells i s'ajustin segons necessitats del servei o motivacions del centre.

Us convidem a participar activament del projecte 'Museu de Records' i assistir als actes i tallers complementaris que es presenten a continuació.

Totes les visites, xerrades i activitats són gratuïtes.

Per reservar les visites i resoldre dubtes, contacteu amb l'Oriol Gasulla de la Regidoria de Cultura oriol.gasulla@ajmanresa.cat o truqueu al 938 753 410.

CulturaMENT és un programa impulsat per la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Manresa i compta amb el suport de la Diputació de Barcelona.

CulturaMENT Manresa 2024

El programa CulturaMENT de Manresa proposa tota una sèrie d'activitats culturals inclusives que es realitzaran en equipaments culturals de la ciutat, amb l'objectiu de millorar la salut mental de les persones grans amb inicis de demència amb diferents situacions vitals (autònomes, amb dificultats físiques i/o psíquiques...), al personal professional que en té cura i també als seus familiars.

El programa té una finalitat d'impacte al conjunt de la societat, mitjançant activitats de sensibilització cap als professionals de la cultura i l'acció comunitària i al públic general.

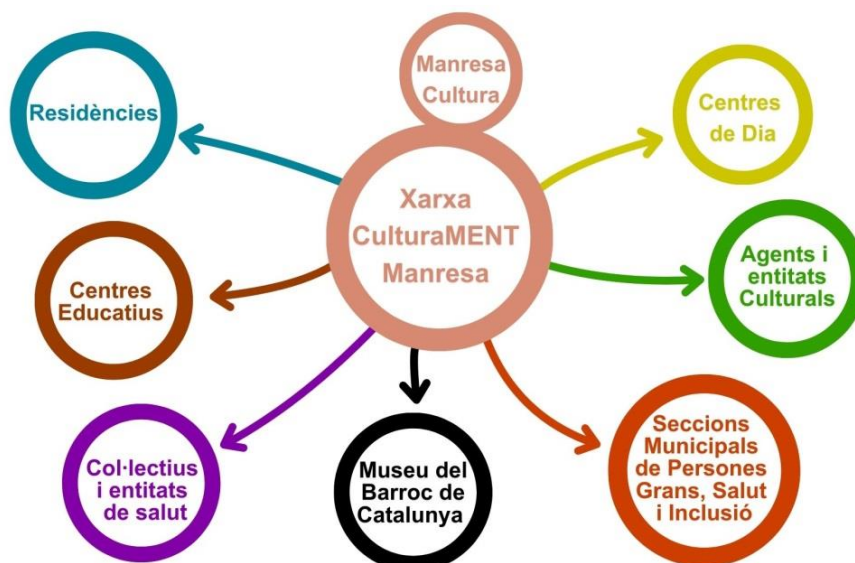
Els eixos del programa són:

- **Coneixement** vers la salut mental i la cultura comunitària entorn a la salut.
- **Acompanyament** significatiu a les persones grans, les cuidadores i famílies.

Els **objectius** del projecte atenen als dos eixos centrals de l'acció comunitària i són.

- 1) Coordinar el treball en xarxa entre tots els agents a través de reunions, avaluacions i grups de treball per la detecció de necessitats, reptes i accions.
- 2) Aportar benestar i una millor qualitat de vida a les persones grans i a les seves cuidadores mitjançant l'accés a la cultura d'una forma accessible i participativa.
- 3) Intercanviar i connectar experiències i aprenentatges entre educadors i educands, generant coneixements compartits entre professionals i membres de la xarxa.
- 4) Sensibilitzar i implicar a la població general vers la salut mental i la cultura comunitària a través de processos participatius, inclusius i comunitaris.

El programa teixeix una **xarxa d'agents** que, de forma coordinada, treballen per assolir els propòsits de cada edició, promoure sinèrgies, construir aprenentatges i avaluar processos.

Projecte Museu de Records: Reminiscència, Art i Paisatge

Una de les tipologies d'activitats que s'han portat a terme en les anteriors edicions del programa són aquelles relacionades amb l'estimulació sensorial per afavorir l'aparició de records en persones que presenten símptomes d'alzheimer i tenen demència, mitjançant visites accessibles a exposicions, tallers manipulatius, espectacles, etc.

Aquestes pràctiques se les coneix de forma comuna com a **tècniques de reminiscència**, una metodologia estesa en els entorns d'atenció a la gent gran (residències, centres de dia, hospitals...) i que en els darrers anys ha agafat un impuls notable en el sector cultural, especialment amb iniciatives com CulturaMENT o amb programes públics de museus. Alguns dels centres impulsors d'aquestes iniciatives són el programa MeetMe del MoMA, el programa House of Memories del National Museums of Liverpool o el programa Alzheimer del CCCB.

La reminiscència, del llatí *Reminiscentia*, significa **l'acció de recordar experiències passades o recordar una cosa quasi oblidada**. Les tècniques de reminiscència, doncs, són una eina útil per treballar la memòria, l'estimulació dels records, la relació amb els companys, l'empatia i l'escolta en persones amb demència.

Visita amb tècniques de reminiscència a un grup de persones grans d'una residència de la ciutat a l'exposició *Montserrat Riu. 1280º* al Centre Cultural El Casino, el novembre de 2023 (Font: Regió7).

Però, com estem aplicant aquestes tècniques en el patrimoni i la cultura? Les podem portar a un altre nivell? Com les avaluem?

Ja que aquestes intervencions de reminiscència són habituals en els projectes de CulturaMENT, **la investigació d'enguany planteja el següent repte:**

Poden les pràctiques de reminiscència aplicades al patrimoni i a l'art prevenir el deteriorament cognitiu de les persones grans amb demència i inicis d'Alzheimer?

Com podem definir un marc d'aplicació en el camp de l'educació artística per millorar l'accés a la cultura, el benestar i el desenvolupament integral d'aquestes persones i les seves cuidadores?

Amb la premissa del projecte, CulturaMENT Manresa 2024 obre un laboratori participatiu en què convergeixen tots els agents de la xarxa (residències, educadores, artistes, gestores culturals, infermeres, persones grans, familiars, voluntaris...) amb la finalitat de generar una reflexió comunitària que ens porti a millorar i definir aquestes pràctiques que són de vital importància per a la vida digna de les persones grans.

El concepte de Museu de Records obre dos significats que es complementen:

Museu com a emplaçament on es guarden objectes i patrimonis compartits que, en sí mateixos, són portadors d'històries: >>> **Museu del Barroc de Catalunya**

Museu com a calaix de sastre personal, físic i mental, on guardem els nostres records i ordenem les nostres vivències i memòries: >>> **Reminiscència**

A partir d'aquest doble concepte, s'articula un discurs amb elements com l'art, el paisatge i el patrimoni urbà, per treballar la reminiscència amb centres d'interès propers a les persones grans i relacionar-los amb el Museu del Barroc de Catalunya i el seu entorn. Això es fa a través de dos tipus d'actuacions:

- **Accions de mediació artística a les persones grans amb demència:** activitats accessibles adreçades a les persones grans de les residències i centres de salut.

- **Òrbites CulturaMENT. Formacions i fòrums de trobada per a professionals:** espais d'aprenentatge, coneixement i intercanvi d'experiències per avaluar els processos de les mediacions artístiques, detectar necessitats i plantejar nous reptes.

La **corrent pedagògica socioconstructivista** serà la que guiarà les accions de mediació artística a les persones grans amb demència. Des d'aquest enfocament provocarem un aprenentatge significatiu, dissenyant un entorn en el qual els educands siguin actius i gaudeixin d'experiències que els permetin construir nous coneixements.

Partint de la base que tots tenim uns esquemes preestablerts sobre uns determinats temes, gràcies a aquestes noves experiències apareixeran nous coneixements, que seran interrelacionats amb els antics i es crearà un nou esquema mental més consolidat.

De forma transversal, es treballaran tres tipus de **competències** en cada acció:

- **Habilitats:** Recordar, Comprendre, Avaluar i Analitzar.

- **Valors:** Empatia, Solidaritat i Acompanyament,

- **Conceptes:** La transformació de la ciutat, el barroc i la memòria històrica.

Per assolir aquests propòsits, es teixeix una xarxa d'agents que, de forma coordinada, treballen per assolir els propòsits de cada edició, promoure sinèrgies, construir aprenentatges i avaluar processos.

A continuació **es presenta una guia didàctica de les activitats** i visites que es proposen, amb **dinàmiques prèvies i posteriors a les visites que suggerim als centres** per treballar els conceptes i materials abans i després de gaudir l'experiència del museu.

Dinàmica 'Patrimoni a la Fresca'

El mirador del Museu del Barroc de Catalunya és una talaia privilegiada des d'on es pot contemplar el patrimoni de la via quotidiana i el paisatge urbà. Ubicat a l'antic Col·legi de Sant Ignasi, és un edifici històric que forma part de l'imaginari col·lectiu manresà i que, al llarg de les seves transformacions, ha transformat la vida social i cultural dels manresans i manresanes. El mirador s'integra al barri com un balcó més, des del qual s'observa la vida del carrer i ens brinda l'oportunitat de compartir records i memòries col·lectives.

En aquest espai es proposa una visita participativa que combina les estratègies de pensament visual amb les tècniques de reminiscència, amb la finalitat d'establir connexions entre el patrimoni i els coneixements previs i les experiències vitals de les persones grans. Amb aquesta dinàmica es generarà un ambient on es recrearan aquestes trobades informals a les terrasses i als carrers dels pobles i els barris. Uns espais on la gent intercanviava pensaments, històries, vincles... i on es contemplava i rememorava la vida de les persones.

Escenificarem al mirador un d'aquests espais de trobada i identificarem aquelles històries que veiem, però també les que ja no hi són. Per fer-ho, comptarem amb la col·laboració de l'artista i mediatra Aida Cendra.

Per contextualitzar l'acció amb una peça artística, el mirador comptarà amb una instal·lació efímera constituïda per unes fotografies històriques de la ciutat envoltades de dues cadires icòniques de Manresa: les cadires de la Rosita. Aquestes cadires representen el concepte de prendre la fresca i d'observació de la vida quotidiana. En aquesta dinàmica, agafarem el rol de *voyeur* i parlem sobre com ha evolucionat la trama urbana de Manresa i les localitzacions de procedència dels participants, els espais i tradicions que s'han perdut o mantingut des d'aleshores.

El mirador del Museu del Barroc de Catalunya i les cadires de la Rosita.

- **Treball previ i posterior al centre de salut o residència: L'Àlbum del Patrimoni a la Fresca**

André Malraux descrivia a *El museu imaginari* (1947) que l'art tindria una nova forma de veure's i reproduir-se a través de la reproducció fotogràfica de les obres. El museu perd el seu privilegi del discurs únic i l'espectador té accés a una multitud d'imatges i peces que poden ser interpretades des de mirades i posicions diverses. Unes imatges que sobresurten del museu físic i que viatgen en llibres, àlbums i dispositius portàtils.

En el Museu de Records us proposem crear aquest 'museu imaginari' creant l'Àlbum del Patrimoni a la Fresca, és a dir: un museu portàtil amb totes aquelles fotografies i records dels grups del centre al voltant de les trobades i festes dels barris i pobles com a llocs d'autoafirmació i identificació col·lectiva.

El museu imaginari d'André Malraux

Abans de la visita...

En la fase prèvia, es farà una petita recerca de fotografies o objectes (cartells, records, peces petites...) de les persones grans i les seves famílies, on es puguin veure's reflectits en l'àmbit de les festes i les trobades veïnals. El treball de buscar, remenar i documentar alguns d'aquests objectes pot estimular la connexió de la persona gran amb el seu entorn de cures i establir un vincle emocional i afectiu. A partir del diàleg i l'escolta activa, es suggereixen les següents preguntes com a pauta de conversa:

- Què hi apareix en aquestes imatges?
- Com es relacionaven? De què parlaven?
- Recorden algun ritual festiu, costum o tradició?
- Aquestes costums s'han mantingut o han canviat?

Serà important guardar aquestes fotografies i records per portar-los a la visita del museu, durant la dinàmica 'Patrimoni a la Fresca', ja que en aquesta activitat la mediadora interpel·larà al grup sobre quines vivències recorden de les festes dels pobles i barris.

Després de la visita...

En la fase reflexiva posterior us proposem materialitzar les aportacions abans i durant la visita al museu en un àlbum, com si d'un museu portàtil es tractés. Un àlbum temàtic i específic amb fotos, expressions, frases, explicacions, fulletons, enganxines... Podeu afegir tot allò que cregueu oportú i que tingui relació amb el concepte del 'Patrimoni a la Fresca'.

El dia de la vostra visita se us lliurarà un àlbum de fulls en blanc gruixuts que serà el vostre 'Àlbum del Patrimoni a la Fresca', en el quals podreu enganxar fotografies, material gràfic i escriure records i vivències. Us suggerim posar a la primera plana una portada amb una fotografia feta el dia de la visita del museu (de cada grup) al mirador.

Es tracta d'una obra col·lectiva, una espècie de llibre d'artista en el qual s'aborda el concepte de 'prendre de fresca' com un acte de doble resistència: resistència a l'oblit i pèrdua de la memòria i el record i resistència a la pèrdua de la vida dels barris i els pobles enfront a la gentrificació, l'homogeneïtzació i la capitalització dels espais de lleure i socialització.

Amb l'àlbum, cada persona gran podrà aportar (amb l'ajuda de les cuidadores i la família) una imatge personal i vivències entorn al tema. L'obra col·lectiva pot itinerar per les habitacions dels centres i deixar-se en préstec a les famílies.

Una idea de disposició de L'Àlbum del Patrimoni a la Fresca

Dinàmica 'Concerto de Records'

El barroc va néixer amb la Contrareforma i tenia la finalitat de difondre i educar la doctrina de l'església catòlica mitjançant el moviment, l'esclat del color, els jocs de llums i ombres (clarobscur) i una major expressivitat vers el Renaixement. En altres paraules, el Barroc va ser l'art dels sentits i les emocions.

En l'època del Barroc també comencen a sorgir músics de gran prestigi com Johann Sebastian Bach, George Frideric Händel, Claudio Monteverdi, Antonio Vivaldi o Johann Pachelbel, on introdueixen innovacions com el baix continu i comencen a sonar les primeres sonatas i cantatas.

Amb aquesta dinàmica us convidem a entrar a una de les sales més especials del Museu del Barroc de Catalunya: la sala on s'exposa el Retaule del Roser de l'església de Sant Pere Màrtir. Convertirem la sala en un saló de *concertino* barroc, on el grup tindrà una experiència multisensorial sobre tot allò que envolta aquest estil: moviment, llum, música i color. La dinàmica, que consistirà en tres blocs (rebuda i explicació del retaule, experiència sensorial del retaule i reflexió final i comiat) i anirà a càrrec de les educadores del museu.

En el primer bloc es donarà la benvinguda al grup i es portarà a terme una mediació del retaule amb la voluntat d'establir ponts i connexions amb els coneixements previs dels participants i la seva experiència amb les esglésies. Seguint amb la metodologia de les estratègies de pensament visual (VTS), en el segon bloc veurem el retaule amb els sentits a través d'olors i reproduccions tàctils de les peces del retaule.

L'activitat es combinarà amb la interpretació de peces musicals en directe, per part de les instrumentistes Berta Sala (piano i veu) i Queralt Valls (violí), que ens transportaran de la música clàssica fins a les músiques dels nostres dies.

La sala del Concerto de Records

- **Treball previ i posterior al centre de salut o residència: Retaules sonors**

Amb la dinàmica 'Concerto de Records' us proposem fer un treball previ i posterior a la visita al voltant de les músiques i cançons significatives de les persones grans del grup, posant èmfasi amb la música clàssica.

Abans de la visita...

En la fase prèvia, és interessant fer exploració inicial del coneixement de les persones grans sobre les músiques clàssica, el barroc i aquelles cançons o peces musicals que formen part de la seva identitat. Suggerim fer un primer tastet de les següents peces, si bé el centre pot escollir aquelles peces que més creguin convient:

- Al-leluia, de *El Messies* Händel Aleluia de Handel
- Les quatre estacions d'Antonio Vivaldi

Per una major experiència, recomanem que les persones grans tanquin els ulls durant l'escolta i s'imaginin allò que la música els transmeti: un bosc de tardor, la natura, el mar, una casa, una festa...

Després de l'audició de la peça en qüestió, es convida a dinamitzar un diàleg al voltant d'allò que han escoltat:

- Què han sentit? Era alegre o trista la música?
- Quins instruments han sonat?
- Què s'han imaginat? Els ha agradat estar allà on s'imaginaven?

Depèn del nivell i situació personal de cadascú, es pot profunditzar més o menys (o d'altres formes) amb les sensacions i l'experiència viscuda.

Després de la visita...

Per complementar la visita sensorial del 'Concerto de Records' us proposem fer una recerca sobre quines són les músiques i cançons de la seva infància, joventut i maduresa del grup. Amb aquest material recollit, es podrien fer una o més audicions amb l'objectiu de reforçar els lligams de cohesió amb el grup a través de les músiques i mantenir els records associats a les mateixes:

- Quines músiques escoltàveu?
- A on i amb qui les escoltàveu?
- Quines us agraden? Us les sabeu?
- Quines músiques sonaven a les festes populars dels vostres pobles i barris?

Òrbites CulturaMENT Manresa: càpsules formatives i fòrums de trobada

A més de les visites i les propostes pedagògiques, el projecte també estén òrbites de trobada i aprenentatge per a les professionals de la cultura, la salut i la intervenció comunitària: taules rodones, debats, formacions, documentació... Són espais de confluència amb l'objectiu d'ampliar coneixements, compartir sabers i fer xarxa.

A més a més, a les biblioteques de l'Ateneu Les Bases i El Casino de Manresa hi trobareu durant els mesos d'octubre i novembre una programació de tallers i activitats obertes a tothom sobre la salut mental i un espai de documentació dedicat a la salut mental, la ment, l'Alzheimer i les cures a través de la cultura comunitària.

- **Càpsules formatives: Formació en Tècniques de Reminiscència a càrrec d'Alzheimer Catalunya Fundació**

Enguany tenim l'oportunitat de realitzar la "Formació en les Tècniques Reminiscència" a càrrec d'Alzheimer Catalunya Fundació.

Descripció: taller pràctic en que s'utilitzarà la reminiscència com a tècnica per a treballar la memòria remota, autobiogràfica i la identitat de la persona amb demència. En aquest taller es tractaran temes del passat (infància, adolescència, joventut,..) a través d'objectes antics, cançons, olors... que ens transportaran a altres èpoques. A més, realitzarem la nostra caixa de vida, a través d'objectes personals i significatius.

El taller és gratuït i té una durada de dues hores. S'entregarà certificat d'assistència.

Destinataris: cuidadores i professionals de la salut, la cultura i l'àmbit social.

Dates:

- Divendres 27 de setembre a les 11:00 h al Museu del Barroc de Catalunya
- Divendres 25 d'octubre a les 11:00 h a la Sala Gòtica de l'Hospital de Sant Andreu (accés per l'hospital).
- Dijous 14 de novembre a les 17:00 h a la Casa Flors Sirera

Més informació i inscripcions:

Per dubtes i més informació: enviar un e-mail a oriol.gasulla@ajmanresa.cat

Amb la col·laboració d'Alzheimer Catalunya Fundació, el Museu del Barroc de Catalunya, Sant Andreu Salut i la Casa Flors Sirera per la Solidaritat i la Pau.

- **Fòrums de trobada: Cinefòrum “La memòria infinita” en el marc del CLAM Festival Internacional de Cinema Social de Catalunya**

Una de les novetats d'aquest any és l'aliança entre el programa CulturaMENT Manresa i el CLAM Festival Internacional de Cinema Social de Catalunya, amb la complicitat i suport del Cineclub Manresa. Això ha permès programar una pel·lícula del gènere documental en el marc del festival que tingui a veure amb la línia del programa i s'obri a gent diversa, especialment a les professionals i a les persones grans. Un acte que pretén generar consciència i debat amb un col·loqui final.

Descripció: projecció de “La memòria infinita” (2023), una pel·lícula del gènere documental dirigida per Maite Alberdi. Al final de la projecció es portarà a terme un col·loqui a càrrec de Jordi Bordas (cinèfil i psiquiatre) i una conferència a càrrec de la Fundació Pasqual Maragall.

Sinopsi: Augusto, un conegut periodista cultural xilè, i Paulina, actriu i exministra de cultura, han estat junts i enamorats des de fa més de 25 anys. Quan la memòria d'August comença a afeblir-se, aprendran a reinventar la manera de relacionar-se entre ells, fent evident que l'amor que es tenen i el seu sentit de l'humor són indestructibles.

Destinataris: persones cuidadores, professionals de la salut, l'atenció socioeducativa i la cultura i públic general.

Data i lloc: dissabte 19 d'octubre a les 11:00 h als Cinemes Bages Centre

Entrada gratuïta.

Més informació sobre la programació del festival i les entrades gratuïtes per “La memòria infinita” a clamfestival.org

Amb la col·laboració de Cineclub Manresa i el CLAM Festival Internacional de Cinema Social de Catalunya

- **Fòrums de trobada: Taula rodona “Cultura, Gent Gran i Salut Mental: reptes i oportunitats al territori”**

Et convidem a participar en aquest fòrum de trobada on **compartirem coneixements i experiències** al voltant de les pràctiques de **mediació cultural en els àmbits de la salut mental**. Es presentaran ponències de bones pràctiques i entre tots els agents farem una valoració del programa CulturaMENT Manresa 2024 i detectarem necessitats i reptes per imaginar el projecte de la següent edició. Serà una ocasió on **exposar propostes, debatre processos i fer xarxa local**.

Destinataris: persones cuidadores i professionals de la salut, l'atenció socioeducativa i la cultura, especialment les que hagin participat al programa CulturaMENT Manresa 2024.

Data i lloc: dimecres 27 de novembre a les 09:30 hores a la sala d'actes del Centre Cultural El Casino. Duració: 2:30 hores aproximadament.

S'oferirà un petit esmorzar i refrigeri pels assistents.

Acte gratuït

Descripció de la trobada i ordre del dia:

09:30 Benvinguda.

09:45 Presentació d'experiències i bones pràctiques de Salut Mental, Cultura i Gent Gran.

10:30 Taula rodona, debat amb interaccions de les persones assistents.

10:50 Pausa amb un petit esmorzar i refrigeri pels assistents.

11:10 Dinàmica de valoració de CulturaMENT Manresa 2024 i propostes de millora per l'edició de l'any que ve.

12:00 Conclusions i comiat.

Cal confirmar assistència a través del següent formulari:

Consultes i més informació a: oriol.gasulla@ajmanresa.cat